İDİL

GRAVÜR SANATÇISI ŞÜKRÜ ERTÜRK'ÜN SANATI ÜZERİNE

Hülya KAROĞLU
Dr., KTO Karatay Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Grafik Tasarımı Bölümü, hulya.karoglu@karatay.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7250-5871

Mustafa Alperen YÜCEDAĞ
Karatay Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Grafik Tasarımı Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, mustafa.alperen.yucedag@ogrenci.karatay.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4494-396X

Karoğlu, Hülya ve Mustafa Alperen Yücedağ. "Gravür Sanatçısı Şükrü Ertürk'ün Sanatı Üzerine". idil, 100 (2022 Aralık): s. 1825–1841. doi: 10.7816/idil-11-100-05

ÖZ

Bu çalışma, ülkemizin yetiştirmiş olduğu değerli sanatçılarından Şükrü Ertürk'ü yakından tanımak ve onun sanat yaşamına kısa bir yolculuk yapmak amacıyla yazılmıştır. Çalışmada, Şükrü Ertürk'ün eğitim hayatı ve onu izleyen dönemde Merkez Bankası'nda kâğıt para basımı için yapmış olduğu çalışmalar incelenmiştir. Ayrıca sanatçının yaptığı eserler ışığında gravür ve taille-douce (yumuşak oyma) tekniği yakından incelenmiş, tarihsel süreci ve Türkiye'deki gelişim süreci sanatçı üzerinden anlatılmıştır. Çalışma için literatür taramasının yanı sıra, Şükrü Ertürk ile birebir görüşme sağlanmış kendisinin verdiği bilgiler doğrultusunda bu makale kaleme alınmıştır. Bununla birlikte sanatçının 26 Mayıs 2022 tarihinde Gazi Üniversitesinde düzenlenen sergisindeki eserlerin bir kısmı fotoğraflanmış ve gerçekleştirmiş olduğu atölye çalışmasında yer alınmış, yüksek baskı ve çukur baskı denemeleri yapılarak Şükrü Ertürk'ten konu ile ilgili bilgiler elde edilmiştir. Sanatçının taille-douce tekniği ile yapmış olduğu çalışmalarda kendine has yöntem ve uygulamalarının sonraki nesillere aktarılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şükrü Ertürk, gravür, taille-douce

Makale Bilgisi:
Geliş: 7 Eylül 2022 *Düzeltme:9 Ekim 2022* *Kabul: 23 Kasım 2022*

© 2022 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Baskı resim, geleneksel baskı yöntemleri kullanılarak hazırlanan baskı kalıbı ile bu kalıptan baskı aracılığıyla kopyalarının çoğalttığı ve numaraladığı baskılara denilmektedir. Bu kopyalama/çoğaltma işi, birçok teknikler birlikte kullanılarak yapılabildiği gibi tek bir teknik ile de yapılabilmektedir. Baskı resim kavramı ilk olarak 19. yy. da Fransa'da ortaya çıkmış, terim olarak Türkiye'de Mustafa Aslıer tarafından 1972 yılında kullanılmıştır. 1972 yılına kadar baskı resim, gravür olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Güncel olarak baskı resim kavramından farklı olarak grafik sanat, basılmış resim sanatı, baskı sanatı, gravür, kazı resim sanatı vb. tabirlerle de karşımıza çıkmaktadır (İşler, 1997: 4). Baskı resim sanatçıları baskının tüm evrelerinden kendilerini sorumlu tutarlar, uygulama, kalıp ve kopya çoğaltım işlemleri, bizzat denetim ve üretim disiplini içeresinde bulunurlar. Uluslararası sanat otoritelerine göre 1960'lı yıllara baskı resime olan ilgi oldukça artış göstermektedir. Yirminci yüzyılda ise teknolojik ilerlemenin ışığında, baskı resim kendini tartışmaların ortasında ahlakı etik değerinin tartışılması ile bulmuştur. Bu dönem yayınlanan kitap olan "Manuel de la Gravure" de Felix Brunner, baskı işinin bir el sanatı olduğunu belirtmektedir. Baskı resim sanatçısı tarafından basım sırasına göre numaralandırılır, baskı sırası bölüm çizgisi baskı adedi şeklinde yazılmaktadırlar. Örneğin; 1/50, birinci baskı, ellinci kopya şeklinde veya 2/30, ikinci baskı, otuzuncu kopya şeklindedir. Basım işleminden sonra sanatçı uygun bölüme imzasını el ile atar, yapım tarihini de yıl olarak yazılabilmektedir. Sanatçı ayrıca çoğaltma işlemine başlamadan önce deneme kalıplar ve bunların basılmış hallerini alırlar. Son olarak da sanatçı çoğalttığı eserin bulunduğu kâğıdın bir köşesine, çalışmayı etkilemeyecek şekilde baskı atölyesinin ismini yazmaktadır.

Ahşap üzerine baskı, diğer bir deyişle ağaç baskının doğuşunun Çin olduğu ve burada ilk olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Ottley, 1816:8). Avrupa'nın karanlık döneminde, kilise baskısının insanlar üzerinde yoğun olarak hissedildiği dönemde, kilise dini metinleri çoğaltmak için ağaç baskı tekniği kullanmakta ve bunu tekelinde bulundurmakta olduğu öne sürülmektedir (Richter, 1914: 16). Tahta oyma üzerine kurulan sanatta, kazınmış blok üzerine mürekkeple baskı alma kriteri, 13. ve 14. yüzyıllarda tanınmıştır. Almanya'da ise Alman kart üreticileri kartlara taslak şekiller basma ilkesi benimsenmiştir (Emerson,1876: 11).

Görsel 1: Ağaç baskı örneği

"Ağaç gravürde yağa doyurulmuş ezilmiş sert ağaçlar kullanılmakla birlikte oyma ve kesme bıçaklarında içleri doldurulmuş çelikler kullanılmaktadır. Ağaç baskıda bahsedilenin tam tersi olur. Bu kullanan aletlerin farklılığı sebebiyle detay açısından elverişli hale geldiğinden dolayı ağaç gravür ağaç baskıdan ayrılır." (İşler, 1997: 56). Büyük boy ağaç baskılarda, kalıp üzerine işlenen kalın çizgilerin ve büyük lekeleri oluşturan oyma işleminde, büyük ve küçük boy ıskarpelalar yanı sıra oluk biçimde küçük boy ıskarpelalar da kullanılır. Kitap resimlemesindeki fotoğrafa yakın etki elde etmek için realist anlayıştaki tamamıyla çizgilerden oluşan küçük boy resimler için sert dokulu şimşir ağacı kalıplar bürin denen dikdörtgen ve paralel kenar kesitli ince çelik oyma kalemler kullanılmıştır.

Gravür sözcüğü Fransızcadan gelmekte ve "oyma" anlamına gelmektedir. Türk Dil Kurumu gravürü "ağaç, taş veya metal bir levhanın oyularak işlenmesi ve bunun bir yüzeye basılması tekniği." olarak tanımlanmaktadır (http:// tdk.gov.tr/). Sanatın en eski uygulama biçimlerinden olan gravür, metal, taş ve tahta üzerine kazıma işlemi ile kâğıda aktarılan sanat dalıdır. Çok ince detaylı ve titizlik ile işlenen metal, taş ve tahta, matbaacılıkta da yaygın kullanım alanı bulmaktadır. Hollanda'da XV. yüzyılda gelişen gravür, ilerleyen dönemlerde farklı ülkelerde de görülmeye başlanmıştır. Aynı zamanda baskı sanatı da şeklinde ifade edebileceğimiz gravür, kitap basımı ve kitap içi resimlerde uygulanmaya başlamıştır. Gravür önceleri dini simgeler için kullanılırken, daha sonra

insan ve doğa simgeleri üzerine figürlerde de kullanılmıştır. Ressam Albrecht Dürer, gravür alanında eşsiz yapıtlar ortaya koymuş, dünyaca tanınmış bir ressamdır. Gravür sanatının temsilcisi olarak bilinen Jean Duvet ise, bu alanda yeni sanatçılar yetişerek gravür sanatının daha da yaygın hale gelmesinde kayda değer katkılarda bulunmuştur. Gravür, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de büyük ilgi görmüş, ülkemiz ressamlarının kullandığı teknikler arasında yer almıştır.

Görsel 2: Oyma kalemleri

Teknolojik gelişmeler yeni baskı teknikleri sunmasına rağmen çukur baskı tekniğine olan ilgi artarak günümüze kadar gelmiştir. Çukur baskı en basit anlatımı ile, kalıbın oyulan çukur kısımlarındaki boyanın basınç etkisi ile sıkıştırılarak kâğıda aktarılmasıdır. Diğer bir deyişle aşındırılan metal yüzeyin baskı için kullanılmasıdır (Grabowski& Fick, 2012, s. 103). Çukur baskıda metalin oyulan kısımlarına mürekkebin dolması ile bir nev-i boya çukurda hapsedilir. Çukur baskı da kullanılan mürekkep diğer baskılara göre daha ince ve yumuşaktır ve buna rağmen çıktı sonuçlarında çizgiler daha keskin ve nettir (Brunner, 2001, s.39).

Asitsiz kalıp hazırlama yoluyla kazıma tekniği olan gravür daha çok kazınmış resimlerle olan bilinirliği kâğıt paralar sayesindedir. Genellikle kıymetli kağıtların basımında kullanılan ve asitli veya asitsiz kazıma tekniği ile çıkartılan kalıbın üzerine mürekkebin yedirilerek, preslenmesi ve desenin kâğıda aktarılması ile olur (Keçeci, 1999, s. 12).

Kıymetli kağıtların başında gelen kâğıt paralar ekonomiler için önemi oldukça büyüktür. Ekonomilerde mal veya hizmetin karşılığında ortaya çıkan faydanın karşılığı olarak bir değer birliği vardır, bu değerin de fiyatı gerçeği ortaya çıkmaktadır. Ekonomi sisteminin temel bileşenlerinden biri olan bu olgunun temelleri değer kavramı üzerine kurulmuştur. (Gürsoy ve Kartal, 2020). Her ülke kendi çıkarları doğrultusunda kâğıt paralarını pazara sürer (Gülşen, 2009). Bu bağlamda, kâğıt para basımı ve üretimi ülkeler için önemli ve itibaridir. Hem sanatsal bakış açısı hem de iktisadi karşılığı olan banknot, kâğıt üzerinde bulunan çizgi, nokta, renk, leke ve doku gibi birçok bileşenin içinde bulunduğu, sahtesinin yapılmasının önüne geçilmesi açısından oldukça önemlidir ve estetik üslup gözetilerek tasarlanıp düzenli baskı tekniklerinin uygulanması ile ortaya çıkmış fonksiyonel baskı resimdir diyebiliriz. T.C. Merkez Bankası Türkiye'de para basma yetkisini tekelinde bulunduran ve bünyesinde bulunan grafik tasarım sanatçıları ile tasarımlarını yapan kurumdur. Bu araştırmada, T.C. Merkez Bankası'nda çalışmış olan Gravür Sanatçısı Şükrü Ertürk tanıtılarak, çalışmaları üzerinden taille- douce tekniği incelenmeye çalışılacaktır.

Yöntem

Çalışmada anlatı araştırması deseni, nitel araştırma yöntemi çerçevesinde kullanılmıştır. Anlatı araştırması, kişilerin ya da grupların bakış açılarının, yaşantılarının ve hayatlarının hikâyeleştirilerek anlatılmasıdır (Armour ve Chen, 2012). Anlatı araştırmalarından bazıları Biyografi, otobiyografi ve hayat hikayeleridir. Büyüköztürk ve diğerlerine göre ise (2017:23), anlatı araştırmaları bireylerin yaşamış oldukları durumların sıralanması ve bu yaşanan durumlar karşısında ilişkilerin kurulmasına katkı sağlar. Verileri elde etmek için ise müzakere tekniği kullanılmış ve sanatçı ile görüşülmüştür.

Sanat Yaşamı ve Taille-Douce Tekniği

Şükrü Ertürk, ortaöğrenimini Sivas Selçuk ortaokulu ve Sivas Lisesi'nde tamamladıktan sonra, 1969 yılında Resim İş Eğitimi bölümünü, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde tamamlayıp, mezun olarak Resim İş öğretmenliğine başlamıştır. Bir süre Diyarbakır'da öğretmenlik yapmasının ardından Ertürk, 1974- 1977 yılları arasında mezun olduğu okuluna geri dönen sanatçı resim bölümünde asistan olarak görev yapmıştır. Çukur baskı olarak bilinen kazıma veya aşındırma olarak da ifade edilen, metal plakalar üzerinde yumuşak oyma ile baskı yapılmasını açıklayan taille-douce tekniği sanatçının mesleğe başladığı yıllarda ülkemizde henüz pek bilinmiyordu. Ertürk, 1977 yılında Merkez Bankası'nın açtığı sınavı kazanarak merkez bankası kâğıt para matbaası gravür atölyesinde sanat yaşamına devam etmiştir. Türk lirası kâğıt paralar için gravürler ve merkez bankasının hatıra madalyaları için alçı kalıpları yapmıştır. 1990 yılından itibaren 2005 yılına kadar

tedavüle çıkan kâğıt paraların ön yüzünde yer alan Atatürk portrelerinin çelik kalıplar üzerine orijinal gravürlerini yapmıştır. Ertürk, 10 TL'de Atatürk ve çocukları 1977 yılında, 5.000 TL'de Mevlâna Türbesini 1980 yılında, 100 TL'de Mehmet Akif Ersoy portresini 1983 yılında kâğıt paraların arka yüzüne, Devlet Tahvili kâğıt paraları için yaptığı gravür çalışması Atatürk portresi ise 1982 yılında yapmıştır. Ertürk, bu çalışmaların yanı sıra özel portre gravürleri ile posta pulları üzerine özel gravür çalışmaları yapmıştır. 1997 yılında Ankara'da kurulan Exlibris Derneğine üye olan sanatçının adı, dernek tarafından organize edilen yarışmalardaki bir ödüle verilmiştir. Türkiye'de ve yurt dışında açılan exlibris sergilerinde eserleri ile yer alan sanatçı, 2014'te Bulgaristan'da düzenlenen uluslararası ekslibris yarışmasında "değeri değişmeyen para" konulu exlibrisi ile üniversite özel ödülünü kazanmıştır. 2003 yılında Merkez Bankası Banknot matbaasından emekli olan sanatçı, aynı yıl kurduğu atölyesinde çalışmalarına devam etmektedir.

Görsel 3: Sanatçının Gazi Eğitim Enstitüsü'ndeki yıllarından

Sanatçı, resme olan ilgisinin kaynağını annesinin olduğunu söylemektedir. Müzik ve el sanatlarında yetenekli olan ve görsel algısı gelişmiş olan annesinin yönlendirmesi ile bu sanata olan ilgisi gelişmiştir. Henüz öğrenci olduğu Gazi Eğitim Resim-İş bölümünde Ertürk, baskı resme ilgisini fark etmiş ve ağaç ve gravür baskı resimler yapmıştır.

Merkez bankası banknot matbaasındaki serüvenini, "Banknot matbaasına geçişim de şöyle oldu. 1976 yılında resim bölümüne banknot matbaasından iki yönetici gelmiş gravür yapacak sanatçı arıyordu. Onlarla tanıştırıldım. Giriş sınavı ardından kalıp denemeleri bir yıl sonra banknot matbaasına geçtim, çok merak ettiğim, sevdiğim gravür sanatına başladım" şeklinde ifade etmektedir (Akman, 2021).

Ertürk, banknotu çizginin senfonisi olarak tanımlamaktadır. Kâğıt üzerine çizgi ve noktaların, renk, leke ve dokularla harmanlanarak estetik kaygı çerçevesinde çeşitli baskı tekniklerinin uygulanması sonucunda elde edilen işlevsel bir (baskı) resim olarak açıklamaktadır. Bir de güvenlik gereği sahteciliğe karşı çeşitli yüklemelerin eklendiğine de değinmektedir.

Ertürk ayrıca, (baskı) resim yaparken sanatçının tek başına tasarımını yaptığını ve eserini ortaya koyduğunu, ancak kâğıt para yaparken yapılacak baskıdan en az 1000000 tane basılması gerektiğini ve işte o noktada bir orkestra şefinin gerekli olduğunu dile getirmektedir. Fakat kâğıt para matbaasında maalesef bunu pek göremediğini ve bu sebeple de "ben sanat yönetmenliği de yaptım" demektedir.

"Kâğıt paraların ortak bir görsel kimliği vardır ve üzerindeki portre, rakam, yazı, motif, rozet, bant, filigran vb. görsel kimliğin parçalarıdır."

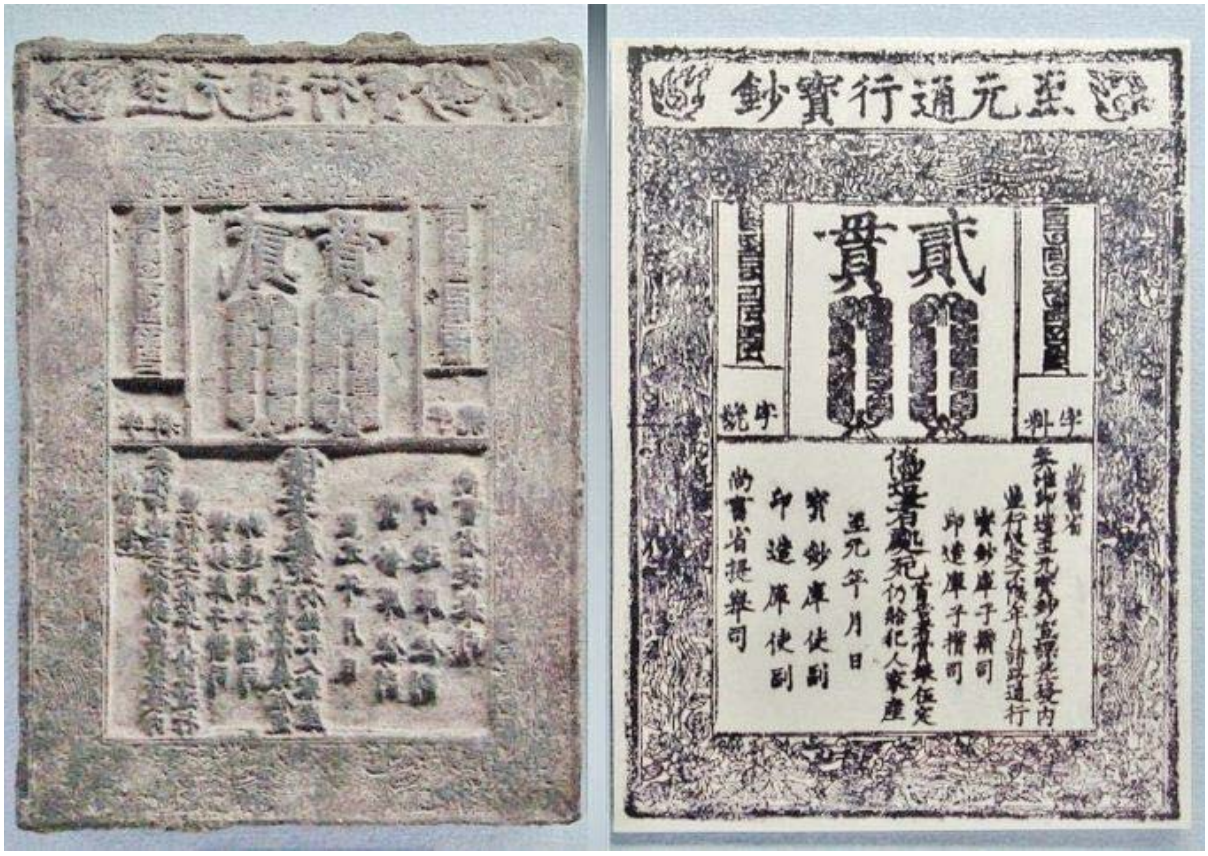

Görsel 5: Çin'de basılan ilk kâğıt para

Görsel 4: 1928 yılında 1 altın karşılığında çıkardığımız 1 lira

Kâğıt paraların taklidinin yapılmasının imkânsız hale gelmesini sağlayan, çukur baskı tekniği ile basılmasıdır, ayrıca ön ve arka yüzde yer alan portre, anıtsal yapı, manzara vb. konuların taille-douce gravür olması gerekmektedir. Taille-douce yumuşak oyma anlamına gelmektedir, kelimenin kökeni Fransızcaya dayanmaktadır. Gravür sanatı ile aynı düzlemde olan bu tekniği özel kılan değer ise 1mm'2 lik alan içinde 7 micron kalınlık ve derinlikte yaklaşık 60 çizgi oyulabilmesidir. Koyu tonlar elde etmek için kalın çizgiler ve derin oyuklar açmak yerine, ince ve sık aralıklarda oymalar yapılmasıdır.

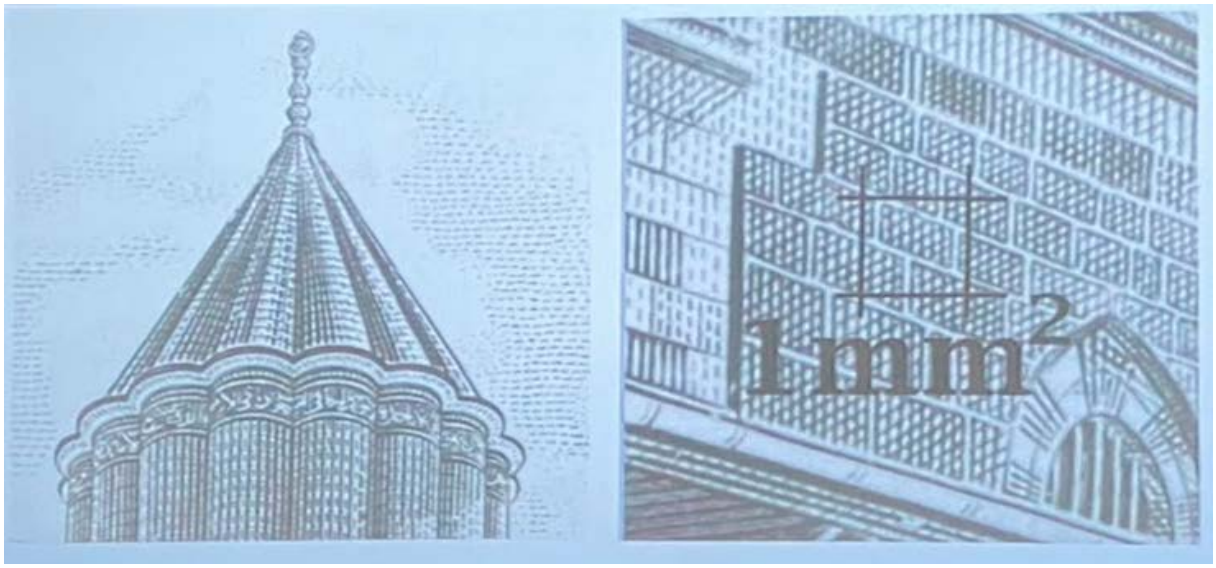

Görsel 6: Şükrü Ertürk'ün bir çalışması ve detayı

Sanatçı ülkemizde çok az bilinen bu tekniğe ilişkin, kâğıt paralar üzerinde makinelerin kopyalayamayacağı eser sahibinin bir anlamda her çizgide özgün yorumunu taşıyan portreler ön plana çıkmaktadır ve portreler sanatçılar tarafından elle orijinal çelik kalıp üzerine oyulmaktadır. Bu tekniğe bir diğer adıyla taille-douce gravür denilmektedir. 500 yıllık tekniğin ülkemizde bir geçmişinin ve geleceğinin oluşmadığını dile getiren sanatçı, bunun sebebini, resim ve baskı resim sanatının bize geç gelmiş olmasına bağlamaktadır.

Görsel 7: Atatürk ve Çocuklar; Sanatçının ilk kâğıt para çalışması

Ertürk, taille- douce tekniği hakkında, bu tekniğe kazıma da dendiğini, ancak bu tabiri kaba bulduğunu, "yumuşak oyma" tanımının daha uygun olduğunu dile getirmiştir. Yumuşak oyma ile konu titizlikle gravüre geçirilmekte ve orijinallik kazanmakta, makinanın giremediği en özel alanda sanatçı kendine özgü çizgi yorumunu tüm ayrıntıları ile gravüre yansıtmaktadır.

Şükrü Ertürk'ün en nadide eseri kuşkusuz Atatürk portresidir. Ertürk bu durumu; " Atatürk'ün gülen gözlerinin, sizi izlemesi için çok emek harcadım. Bu emek bana -Atatürk'ü gülen gözlerle sunan sanatçı Şükrü Ertürk'tür- unvanını kazandırdı " şeklinde ifade etmektedir (Gülümser, 2022). Sanatçının 1990 yılında yüz bin Türk lirası için yapmış olduğu bu çalışması çok beğenildiği için sonraki banknotlarda kullanılmıştır. Bu çalışmasında Ertürk kendi adını Atatürk'ün dudağına yazmıştır.

Görsel 8: Bakır kalıp üzerine taille-douce gravür

Ertürk'ün aynı kalite ve benzerlikte Atatürk'ün başka portrelerini de yapmıştır. Benzer bir çalışması 2005 yılında dolaşıma çıkan 50 ve 100 yeni Türk liralarında kullanılmıştır. Sanatçı bu çalışmasında da Atatürk'ün dudağına kendi adını yazmıştır.

Ertürk, sanat ve bilimin iç içe olduğunu da dile getirmektedir. Nobel ödüllü Aziz Sancar'ın DNA alanında yaptığı bilimsel çalışmasında DNA molekülleri birbirlerine altıgen şeklinde bağlanmış şekilde gözüktüğünü ve 5 liranın arkasında aynı DNA sarmalının yer aldığını, fakat sarmalın ters çizilmiş olduğunu, Aziz Sancar bu yanlışın düzeltilmesi için Merkez Bankasına başvurduğunu ama sonuç alamadığını belirtmiştir. Grafik tasarımcının, bilimin verilerine dikkat etmemesinin sonucu bu yanlışın devam ettiğini vurgulamıştır.

Sanatçı Ertürk, Fransız banknotu ışığa tutulduğunda ön ve arka yüzdeki portrelerin birbirini tamamladığını söylemiş, kapılar ve köprülerin yer aldığı ruhsuz Euro banknotların, üye ülkelerin, resim ve

baskı resim sanatının bütün artistik, estetik incelik ve duyarlılığına önceki banknotlarını devre dışı bıraktığını bu alanda büyük bir boşluk oluşturduğunu ifade etmiştir.

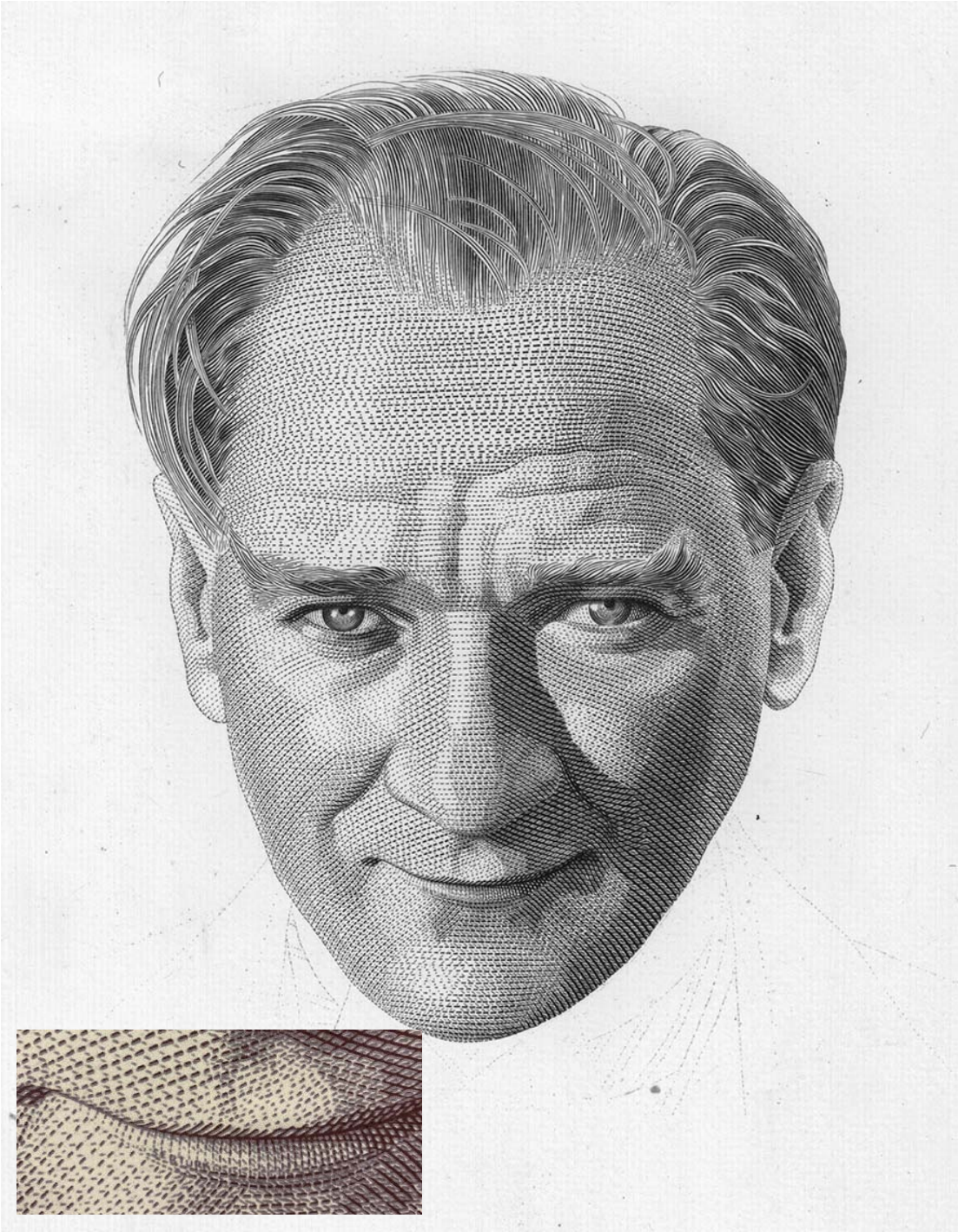

Görsel 9: Atatürk portresi (dudakta "Ş. ERTÜRK" yazmakta)

Görsel 10: Yüz bin Türk lirası

Görsel 6: 50 ve 100 yeni Türk lirası

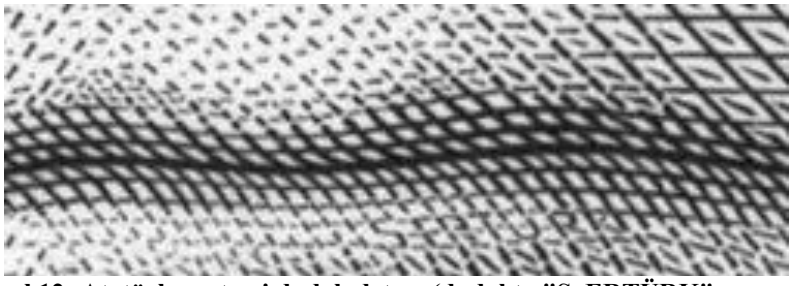

Görsel 12: Atatürk portresi dudak detayı (dudakta "Ş. ERTÜRK" yazmakta)

Sanatçı koleksiyonun en önemli parçası olarak gördüğü 100.000 İtalyan liretinin ön yüzündeki portreye hayranlığını şöyle ifade etmektedir:

"İtalyan liretleri üzerineki portre çalışmalarını gerçekleştiren, akademisyen olan Trento Çionnini benim de hocam oldu. Trento Çionnini'nin de hocası olan Mario Bairdi'yi görme ve tanıma fırsatım olmadı ama yapmış olduğu gravür portreler, benim için kitap niteliğindedir, kitap okur gibi satır satır, çizgi çizgi okurum eserlerini."

Görsel 13: Fransız kağıt parası

Görsel 14: 100000 İtalyan lireti

Ertürk'ün en uzun süre çalıştığı eseri ise, 1978 yılında başlayıp 1980 yılında yaklaşık 290 iş gününde bitirdiği, ilk defa çelik kalıp üzerine yumuşak oyma gravür olan, beş bin Türk lirasının arka yüzünde yer alan Mevlâna türbesidir. Bu çalışmada sanatçı, konik çatı saçağının altında kenar suyu olarak devam eden,

kimsenin bilmediği ya da fark etmediği sülüs yazı Ayet-el Kürsü'yü çeliğe işlemiştir. Hatta Arapça bilenlerin bu banknot üzerindeki Ayet-el Kürsü'yü rahatlıkla okuyabildikleri bilinmektedir.

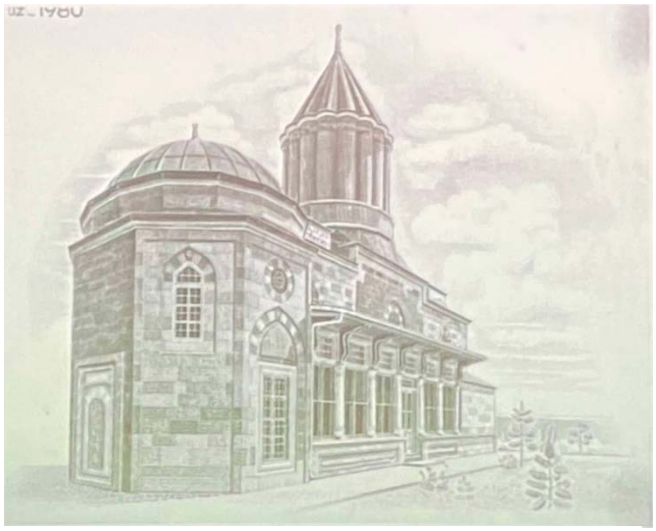

Görsel 15 : Çelik Gravür üzerine yapılan baskı çalışması

Görsel 16: Beş bin Türk lirası

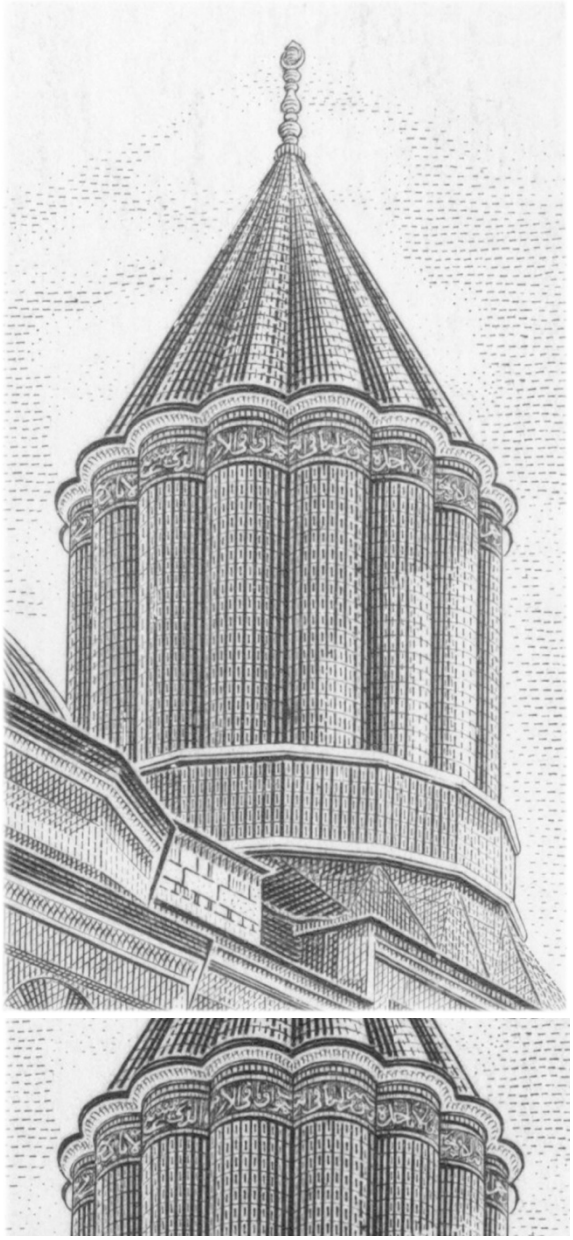

Görsel 17: Mevlâna Türbesi detayı

Ertürk, bir kişinin portresini yapacak olan sanatçının, o kişiyi tanıması, hayat görüşü ve topluma bıraktığı faydaları iyi bilmesi gerektiğini savunmaktadır. 1978 yılından önceki banknot tasarımlarının ve Atatürk portrelerinin yurt dışında yaptırıldığını ve bunun bir sonucu olarak Atatürk portrelerinde gerçeğinden oldukça farklı durumların ortaya çıktığını, bunun nedeninin ise bizi pek fazla ciddiye almamaları olduğunu düşündüğünü ifade etmektedir.

Tedavülde olan ve kullanmakta olduğumuz kâğıt paralar üzerinde çeşitli güvenlik önlemlerinden de bahseden Ertürk, bilinen yaklaşık 10'nun üzerinde güvenlik önleminden olduğuna dikkat çekmiştir. Bunlar; "hologram şerit folyo", kağıtta gömülü olarak yer alan "emniyet şeridi", yatay bakıldığında görülen "gizli görüntü", "filigran", ışığa tutulduğunda ön ve arka yüz ile "bütünleşik görüntü", "kabartma baskı", farklı açılardan bakıldığında görülen "renk değiştiren şerit", "görme engellilere yönelik özellik", her bir kağıt paranın "boyut farkı", "renklendirilmiş banknot kağıdı", "mikro yazı" ve "ultraviyole özellikler" olarak bilinmektedir (T.C.Merkez Bankası, 2022: https://www.tcmb.gov.tr/). Bunların haricinde merkez bankası ve sanatçısında saklı olan, halka arz edilmeyen güvenlik önlemleri de kâğıt paranın üzerinde mevcut

bulunmaktadır.

Görsel 18: Eski ve yeni Türk paralarındaki Atatürk portreleri

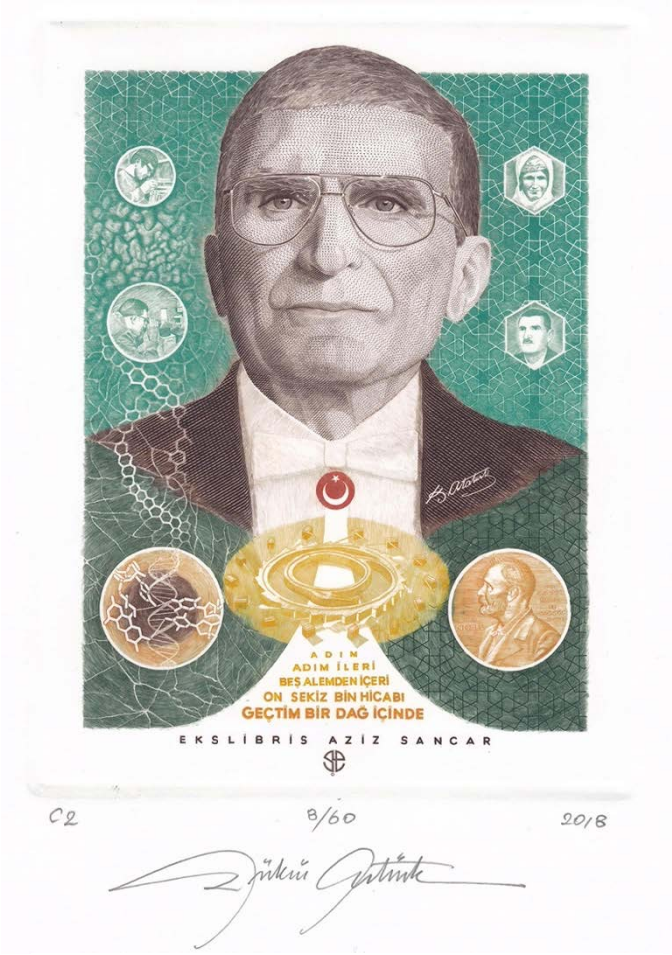

Görsel 19: Aziz Sancar Exlibrisi

Nobel ödüllünü alan Aziz Sancar, "Ben Türkiye Cumhuriyeti'nin Eseriyim, Nobel Cumhuriyet ve Atatürk sayesinde kazanıldı" ifadelerini kullanarak ödülünü Anıt Kabir müzesine bağışlamış olması, Şükrü Ertürk üzerinde büyük bir hayranlık uyandırmıştır (Gülümser, 2022). Bu hayranlığın göstergesi olarak, Aziz Sancar'ın exlibris çalışmasını yapmıştır. Çalışmanın ana ekseninde Aziz Sancar'ın portresi, altıgen kutular içinde ise anne ve babasının portrelerini yerleştirmiştir. Son olarak da orta kısımda Ayyıldız ve Aziz Sancar'ın çok sevdiği Yunus Emre'ye ait "adım adım ileri" adlı şiirin ilk dörtlüğünü yerleştirmiştir.

Sanatçının diğer çalışmalarından örnekler Ek 1'de yer almaktadır.

Sanatla iç içe olan Ertürk, müziğe olan ilgisi 1969 yılında kendisine yaptırdığı bağlama ile başlamıştır. Bağlama çalıp, türkü de söyleyen Ertürk, "Türk'ü tanımak için, türkü dinlemek gerekir" demektedir.

Şükrü Ertürk, teknolojik gelişmelere dikkat çekerken, bu gelişmeler her ne kadar zaman tasarrufu sağlamış, işleri kolaylaştırmış, anlatımı zenginleştirmiş olsa da sanatçının bu gelişmeler ışığında kendini yenilemesi ve özgünlüğünü korumasının gerekliliğini vurgulamıştır.

Sonuç

Toplumların gelişmişlik düzeyleri, sanata ve sanatçısına sahip çıkması ile ölçülebilir. Sanatçılar bulundukları toplumun gelişmesine ve ilerlemesine katkıda bulunurlar ve ortaya koydukları eserleri ile insanlığa ilham kaynağı olurlar.

Şükür Ertürk, disiplinli çalışan, üretken ve kendini sürekli yenileyen bir sanatçıdır. Türkiye'de gravür ve özellikle "taille- douce" tekniğinin bayrak taşıyıcılığını yapan ve sanat yaşamına Ankara'da kendi atölyesinde devam eden Ertürk, tükenmek bilmeyen enerjisi ile gençlere örnek olan, beceri ve birikimini yansıttığı özverili çalışmalarıyla ülkemizin çok önemli bir sanatçısıdır.

Bu çalışmada, Şükrü̈ Ertürk'ün taille- douce tekniği, gravür tekniği ve exlibris çalışması tanıtılmaya çalışılmıştır.

Gravüre ilgi duyan, bu alanda özellikle taille-douce tekniğinde kendini geliştirmek isteyen herkes için Ertürk, geniş bir bilgi birikimine ve tecrübesine sahiptir. Bu birikim ve tecrübelerini "Gravür-taille douce" başlığı altında bir kitapta toplama hazırlığı içindedir.

Kaynaklar

Akman, N. "Şükrü Ertürk: Atatürk'ün gözlerini konuşturmaya çalıştım" (19 Şubat 2021) 26 Mayıs 2022. https://www.24saatgazetesi.com/sukru-erturk-ataturkun-gozlerini-konusturmaya-calistim/.

Armour, K. & Chen, H. Narrative research methods: Where the art of storytelling meets the science of research. (K Armour, D Macdonald, Ed.). Research Methods in Physical Education and Youth Sport. UK: Routledge, 2012.

Brunner, F. Gravürün El Kitabı. Feyzan Yaman (Çev.). İstanbul: Yeni Basım Matbaacılık, 2001.

Emerson, W. A. Practical İnstruction in the Art of Wood Engraving, Charler J. Batcheller: Massachusetts, Worcester, 1876.

Grabowski, B. & Fick, B. Baskıresim. Kapsamlı Materyaller & Teknikler Rehberi.Simper Atay Eskier – Arif Ziya Tunç (Çev.) İzmir: Karakalem Kitabevi Yayınları, 2012.

Gülşen, C. Paranın İşlevleri ve Cumhuriyet Öncesi Kâğıt Para Kullanımı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2009.

Gülümser, M. "Atatürk'ün Gözlerini Konuşturan Sanatçı; Şükrü Ertürk" (31 Mart 2022) 26 Mayıs 2022. https://www.ajansbakircay.com/ataturkun-gozlerini-konusturan-sanatci-sukru-erturk-makale,1810.html.

Gürsoy, S. ve Kartal, K. Takas Ekonomisinden Altın Paraya, Kâğıt Paradan Dijital (Sanal) Paraya Dönüşüm: Kripto Paralar; Bitcoin ve Blockchain Sistemlerinin Araştırılması. Samet Gürsoy ve Derya Ağcadağ (Ed.), İktisat ve İşletme Alanında Değişen Yaklaşımlar. (ss. 79-106). Ankara: İksad Yayınevi, 2020.

Keçeci, R. Cumhuriyet Dönemi Paralarının Grafiksel Tasarımı. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, 1999.

İşler, A. Ş. Geçmişten Günümüze Ağaç Gravür ve Ağaç Baskı, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

Richter, E. PRINTS: A Brief Review of Their Technique And History, Houghton Mifflin Company: Cambridge, England, 1924.

ENGRAVING ARTIST: ŞÜKRÜ ERTÜRK

Hülya KAROĞLU, Mustafa Alperen YÜCEDAĞ

ABSTRACT

This study was written in order to get to know Şükrü Ertürk, one of the valuable artists of our country, and to make a short journey into his artistic life. Şükrü Ertürk's education life and the studies he carried out for the printing of paper money in the central bank in the following period were examined. In addition, engraving and taille-douce (soft carving) techniques were closely examined in the light of the works of the artist, and the historical process and the development process in Turkey were explained through the artist. In addition to the literature review for the study, a one-on-one interview was made with Şükrü Ertürk, and this article was written in line with the information he provided. In addition, some of the works from the artist's exhibition at Gazi University on May 26, 2022 were photographed and information on the subject was obtained from Şükrü Ertürk by taking part in the workshop he carried out, by making high printing and intaglio printing experiments. In the study, the artist's unique methods and practices in the works he has done with the taille-douce technique are of great importance in terms of transferring them to the next generations. This emerging study is important in terms of shedding light on future generations. In the study, the importance of the art of engraving and the difficulty of the process are mentioned. The intricacies of the taille-douce technique and the importance of the artist's process are emphasized for everyone who is devoted to or interested in this art in our country.

Keywords: Şükrü Ertürk, engraving, taille-douce

Ek 1: Şükrü Ertürk'ün 26 Mayıs 2022, Gazi Üniversitesi sergisinde yer alan diğer çalışmalarından örnekler.

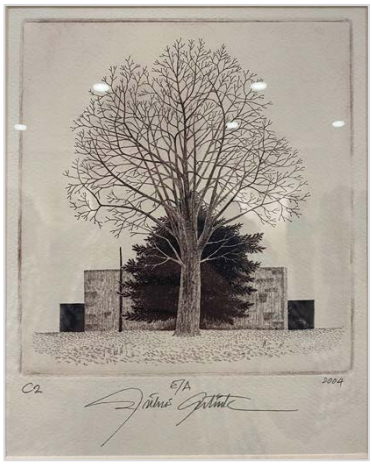

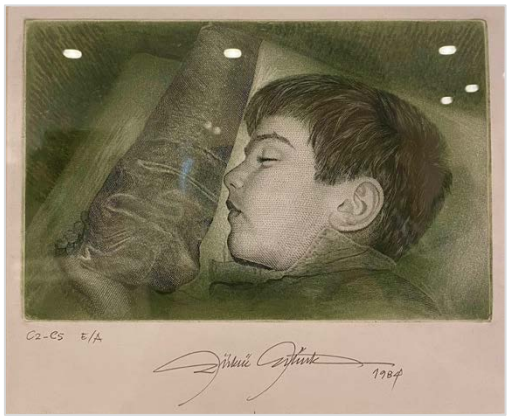

C2
E/A
2005

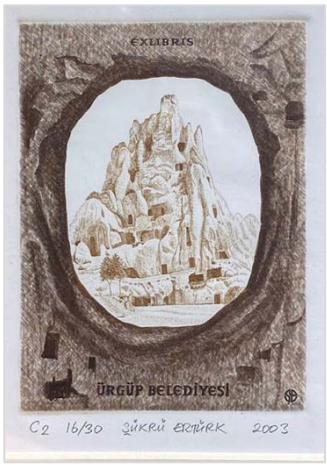
EXLIBRIS
ÜRGÜP BELEDİYESİ
C2 16/30 ŞÜKRÜ ERTÜRK 2003

500
Cinque cents francs
Cinque cento franchi
BANQUE NATIONALE SUISSE
C2
2012

EKSLİBRİS AHMET ÜMİT ALOĞLU
C2
E/A
2015

EKSLİBRİS ÜMİT ÖKTEN
19/30
2011

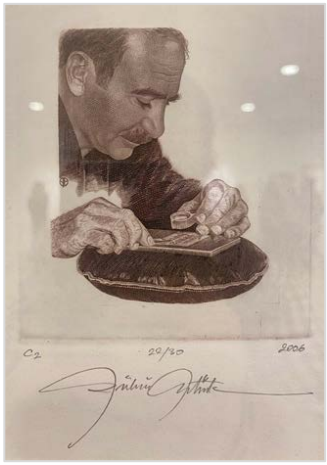
C2
29/30
2006

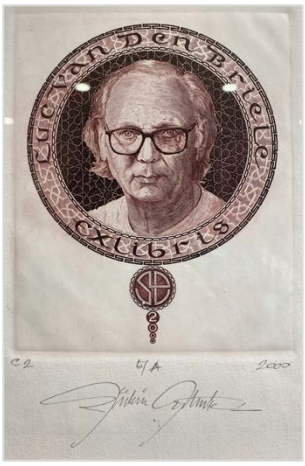
Lucvan Den Brieke
exlibris
C2
E/A
2000

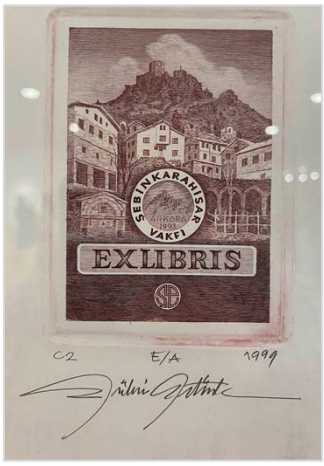
ŞEBİNKARAHİSAR
VAKFI
EXLIBRIS
C2
E/A
1999

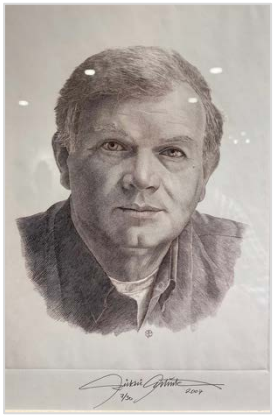

C2
2/20
1999

C2
1991
8/20